



MARTIN CHADIMA

Poslední kacíř

román ze středověké Prahy

argo

MARTIN CHADIMA

Poslední kacíř

román ze středověké Prahy

argo

„Tento příběh zaznamenává podle pravdy vše,
co se skutečně stalo nebo se stát mohlo.“

*„Equidem beatos puto, quibus deorum munere datum est aut facere scribenda
aut scribere legenda, beatissimos vero quibus utrumque.“*

*„Šťastný muž je po mém soudu ten, kterému bohové dali schopnost udělat něco,
co je hodno zaznamenání, nebo napsat něco, co je hodno čtení.“*

KNIHA PRVNÍ

ÚVOD

Jmenuji se Ondřej z Ježova. Rád bych vám vyprávěl příběh, který se odehrál v dobách pro České království tak pohnutých. Žijeme v časech, kdy chod našich životů už dávno neurčují bohulibé ideje následovníků Ježíše Krista, kteří v chudobě, pokoře a trpělivosti následovali Pána, nehledíce na vlastní život více nežli na život svých bližních. Ve svém vyprávění uvedu skutečnosti, které se vymykají zdravému rozumu, a samotný příběh nabízí konec, jež může být pro jednoho důvodem k naději, jiného však utvrdí v tom, že tento svět brzy čeká osud židů, kteří žili v dobách praotce Noema.

Nepíši kroniku, neboť mé síly na to nestačí. Nejsem ani Kosmas, ani Dalmil, ani Ota z Freisingu, tím méně zdatný kronikář kláštera na Zbraslavi. Píši jen to, co mi k uším donesly rty jiných, a především pak vše, co jsem sám zažil. Nikdo nechť se nediví tomu, co bude číst, neboť ve světě, kde ještě nevládne světlo rozumu, ale převažují stíny našeho zmateného nitra, se může stát opravdu cokoli.

STRUČNÁ ZPRÁVA O SMRTI VDOVY ADÉLY

Dvacátého dne měsíce října léta Páně čtrnáct set devatenáct bylo u kostela svatého Apolináře na Novém Městě pražském nalezeno tělo vdovy Adély, která sotvaže před několika měsíci pochovala svého muže, jehož sklátila horečka a zimnice, sama skončila v náručí smrti. Všechny skutečnosti ukazovaly na to, že se mladá vdova, oblíbená nejenom pro svou veselou povahu (pro některé příliš zbožné dušičky veselou až moc!), ale i proto, že se výborně vyznala v léčivých účincích bylin, stala obětí vraha, který ji zbavil nejenom všech cenností, ale také krve. Rány na těle vdovy Adély byly hluboké, vedené značnou silou, dobře mířené, zasazené někým, kdo přesně věděl, jak a kam bodnout, aby život z mladé ženy vyprchal rychle a spolehlivě. Protože však nebyli dohledáni žádní svědci tohoto hanebného činu, musel rychtář vyšetřování odložit ad acta, což ještě více rozrušilo obyvatele ke kostelu přilehlých ulic, neboť se mezi lidmi brzy roznesla zpráva, že žena zemřela za příliš podivných okolností. Na chladnoucí ňadra položil vrah růži, z prstů pravé ruky odřezal nebožačce bříška a poté, co jí sundal střevíce, rozdrásal jí chodila nožem. Nedosti na tom, člověk, který spáchal tento ohavný čin, uřízl mrtvé několik pramenů vlasů a ořezal nehty na rukou i na nohou. Vlasy i nehty vložil do kousku látky, ten převázal provázkem a takto vzniklý váček vložil mrtvé do úst.

Mrtvola nebohé mladé vdovy byla řádně zaopatřena knězem z kostela svatého Apolináře a pohřbena na nedalekém hřbitově do posvěcené půdy. Mnoho Pražanů tehdy oplakalo její smrt, neboť mladá žena byla proslulá nejenom svou ochotou prodávat za drobný peníz byliny s přímo zázračnými účinky, ale Bůh jí nadělil schopnost krásně malovat vše, co božská příroda nabízela lidem k potěše smyslů a ducha.

V těch dnech, kdy byla nalezena mrtvola vdovy Adély, žilo Nové Město pražské ještě jinými zprávami. Nevyšší purkrabí Čeněk z Vartenberka spolu s několika dalšími pány nechal obsadit Pražský hrad ostřílenými bojovníky

z řad Němců, aby byli vraženou osinou krále Zikmunda do zadku pražských obcí. Kdyby byli obyvatelé Nového Města více proroky, spíše by je zneklidnila vražda jedné neobyčejné vdovy než pár desítek Němčíků na Hradě.

VZKŘÍŠENÍ

V ten samý den, kdy byly nalezeny nebohé pozůstatky vdovy Adély, byl oběšen na Koňském trhu na Novém Městě pražském Matouš zvaný Matýsek, původem z městečka Slaný, neurčitého věku (při výslechu Matýsek uvedl, že je mu snad třicet osm let), který byl obviněn z těžkého násilí spáchaného na jednom z novoměstských úctyhodných měšťanů. Jakkoli zadržení násilníka a zloděje Matýska mohlo být připsáno veliké smůle (vždyť který ze zločinců může říci, že byl chycen poté, co při útěku uklouzl po hrachu, jež v kuchyni chvíli před tím vysypala nešikovná služtička), běh jeho dalšího života musí být hlasitě vykřičen do světa, aby bylo prokázáno, jak mnoho znamená pro život člověka přízeň Štěstěny.

Zuzana, paní bohatého měšťana Česlava, jehož okradl a zbil ukrutník Matýsek, byla už dávno oddána Ježíši Kristu v míře tak velké, že nebýt jejího postavení manželky a matky několika dětí, stala by se dávno Kristovou nevěstou, jeptiškou, ženou Kristu nejoddanější. Stále platí to, co napsal jeden neznámý biskup jistě známé anglické královně: Svatí nás učí, že ženy jsou svou přirozeností soucitnější a zbožnější než muži.

Co dobrého paní Zuzaně nedopřál osud a rozhodnutí rodičů, kteří ji v patnácti provdali za ctihodného novoměstského měšťana, to jí vynahradil sám Bůh darem veliké víry a smyslu pro odpuštění. Soucitná paní tak dlouho přemlouvala svého muže, až svolil k tomu, že tělo pověšeného Matýska bude po smrti vydáno jí, aby jej mohla nechat pohřbít, modlit se za něj a pokusit se silou své víry a četností Otčenášů vykoupit jeho duši z pekla. Co čert nechtěl, Bůh zřejmě pochopil úmysly ctihodné ženy jinak, než jak byly zamýšleny. Když totiž pacholci přinesli ctihodné paní zprávu, že je Matouš zvaný Matýsek spolehlivě mrtev, takže není nutné nechat tělo viset na šibenici déle než do západu slunce, rozhodla ta dobrá žena o tom, že k viselci pošle Tomáška, sirotka, kterého kdysi přijala do svého domu, aby v duchu Kristova milosrdenství učinila dobrý skutek. Jako by v postavě

chlapce, příliš mladého na to, aby měl vousy, nevinného a nezkaženého, poslala žena k šibenici samotného anděla.

Paní Zuzana rozhodla, že milosrdenství prokázané popravenému zločinci nemusí být nutně dáno na odiv davu, a přikázala, aby bylo tělo snato ve lhůtě k tomu určené.

Po setmění se vydal mladíček ke Koňskému trhu, vybaven pochodní, nožem, kterým by odřízl nebožtíkovo tělo, a provazem, jímž měl změřit výšku mrtvého do té míry, aby mohla být zhotovena prostá rakev. Doprovázen jedním z pacholků, vláčejícím za sebou trakař, vydal se mládenec na cestu, která mu poskytovala pramálo radosti. Toužil proto co nejrychleji splnit svůj úkol a odvézt mrtvého ke kostelu svatého Apolináře. Oběšenec měl spočinout na hřbitově kostela, v němž paní Zuzana našla svůj duchovní domov. Nebyl to kostel ledasjaký, neboť od nepaměti přináležel k Vyšehradské kapitule a služby Boží zde vysluhovali nejenom prostí klerici a kněží, ale i samotní vyšehradští kanovníci.

O tom, že kat odvedl dobře svoji práci, přesvědčilo chlapce a pacholka hned několik nezvratných skutečností. Odsouzenec visel dostatečně vysoko, trám šibenice nepraskl ani se neprověsil a mrtvý, oděný do odraných kalhot pod kolena a špinavé košile, se pohupoval ve větru. Jakkoli se notně setmělo, byl zřetelně vidět zčernalý obličej mrtvého, celý pokrytý zaschlou krví.

Pacholek zíral na mrtvolu s hrůzou a šeptal modlitbičky odhánějící noční strašidla. Tomášek se pokřičoval hned třikrát za sebou, aby zaplašil zlé duchy.

Vítr si pohrával s nebohým Matýskem, pošťuchoval jej svými křídly ze všech stran, otáčel provazem kolem jeho osy, takže Matýsek připomínal dřevěnou káču.

Oční bulvy plné krve, vylezlé z důlků visely ven. Ústa popraveného, krk a hrdlo a také nosní dírky byly zcela ucpány krví. Jazyk visel Matýskovi z úst v délce lidského prstu a byl úplně černý a oteklý, a tak olepený zaschlou krví, že byl široký jako dvě pěsti. Chlapec si musel zakrýt ústa šátkem, který měl v tom chladném říjnovém počasí ovázaný kolem krku, a pacholek si neváhal odplivnout, neboť mrtvý silně páchl. Jednak proto, že již za svého života se příliš nebratřil s vodou, a také proto, že – jak tomu u oběšenců bývá – ve chvíli smrti došlo k vyprázdnění střev a močového měchýře.

Chlapec sklopil hlavu a modlil se za zesnulého, pacholek zatím odřezával páchnoucího Matýska z provazu tlustšího než uzly, které mají františkáni na svých opascích.

Společně přehodili ztuhlé tělo přes káru a vydali se s tím podivným nákladem opuštěnými ulicemi ke kostelu svatého Apolináře, který ležel dobrou míli od popraviště. Vzhledem k tomu, že čas pokročil, slunce dávno zapadlo a byl chladný večer, nepotkali kromě několika lhostejných ozbrojenců strážících klid města nikoho. Matýskovy zcepenělé údy se klátily v harmonickém souladu s tím, jak kola trakaře poskakovala po nerovném dláždění.

Poslední Matýskova cesta trvala krátce, sotva by mniši v klášteře odříkali žalmy.

Před vraty kostela svatého Apolináře, jehož stavba se pyšně tyčila nad městem, čekal kněz. Protože byla tma a zima, světlo z louče vrhalo matné stíny a celou tu taškařici prostupovaly úzkost a děs, spěchali chlapec i pacholek ke knězi s nadějí, že vše bude vyřízeno nejenom v duchu přání paní Zuzany důstojně, ale především rychle. Kněz, jemuž skráně zdobily šediny, otevřel mlčky vrata kostela, pacholek vtlačil káru dovnitř, spolu s chlapcem opatrně sňali mrtvolu z vozíku a hodlali ji položit na máry, připravené před oltářem.

S úžasem hleděl Tomášek na krásný prsten, který kněz nosil na prsteníčku pravé ruky, a musel obdivovat prostý, ale z drahého kovu vytepaný pektorál, který se pohupoval na jeho hrudi. Byla to první a poslední příjemná chvíle, kterou Tomášek té noci zakusil.

Ať už zasáhla náhoda, nebo Bůh, stalo se, že pacholek, který držel mrtvého za nohy, ve tmě kostela klopýtl, upustil mrtvolu a jak dlouhý tak široký padl přímo na ni. Vyděšeně hleděl do opuchlé tváře popraveného, který mu zčernalým jazykem olizoval tvář. Mladíček, pokřčený v kolenou, držel hlavu viselce, těžce oddychoval a neklidně sledoval kněze, který se s klením a nadávkami, které patří kamkoli jinam, jen ne do kostela, přihnál k nešikovnému pacholkovi, aby mu pomohl na nohy. V tu chvíli se však stalo něco strašného. Něco, o čem snad mohl kdokoli z přítomných slyšet, ale o čem jistě pochyboval, že se to mohlo stát, a pokud uvěřil, že se tak stalo, sotva by připustil, že se to může stát jemu.

Pacholek, jehož po pádu na mrtvého zachvátila nefalšovaná hrůza, se pokusil vstát právě ve chvíli, kdy se k němu kněz sklonil. Jakmile zvedl hlavu, udeřil duchovního pastýře zátylkem do brady. Ten se poroučel k zemi tak nešťastně, že vystřídal vyděšeného pacholka a sám zaujal jeho místo na mrtvole. Chlapec, který se lekl neméně nežli pacholek, pustil hlavu oběsence. Když lebka narazila na kámen, rozlehla se kostelem rána.

V ten samý moment kněz hrozivě vykřikl, neboť ho náhle objala oběšencova ruka, přitiskla ho k sobě a zčernalý jazyk mrtvolý mu přejel po

ústech. Pravá noha mrtvého sebou šklubla, z jeho hrdla se ozvalo zachrop-tění a mrtvý několikrát zakoulel očima. Chlapce obešly mráкотy, odpotácel se k nejbližší zdi a opřel své čelo o stěnu kostela. Prudce oddechoval, pak se pomalu zaklonil a vykřikl.

Na okamžik se mu zdálo, že vidí zástup jakýchsi žen, které k němu sestupují po nebeských schůdcích. Zahlédl záhyby jejich rouch a zaslechl kroky bosých nohou, jak k němu ty krásné paní sestupovaly. Opět hlasitě vykřikl, otočil se a v hrůze prchal pryč z kostela.

O takovém štěstí nemohl pacholek vyprávět. Nejprve zahlédl opuchlou tvář mrtvého, který se pokusil zvednout hlavu. Pak se ke své smůle podíval do jeho krví zalitých očí a pochopil, že vidí samotného ďábla. V tu chvíli mu nepomohl ani posvátný škapulíř, který nosil zavěšený za kazajkou přímo u srdce. Snad se jej chtěl dotknout, pozdvihl ruku k srdci, ale tam, kde mělo tlouci srdce, pocítil jen chlad. Pak zvrátil hlavu, několikrát zachroptěl a skácel se mrtvý k zemi.

Matýsek, ještě před chvílí spíše mrtvý než živý, několikrát zalapal po dechu, opuchlý jazyk s bolestivým kňučením schoval do rozpraskaných úst a s velikou námahou odstrčil tělo kněze, který na něm ležel. Pak se s vypětím všech sil posadil a rozhlížel se zmateně kolem sebe. I kněz se zatím probral k životu, rychle se zvedl na loktech a přerývaně oddychoval. Ačkoliv mu jeho kněžský stav ukládal důstojné a uměřené jednání, kněz už neváhal ani na moment, a odrážeje se dlaněmi, leštil zadkem podlahu kostela.

„Pro Boha živého a milosrdného, táhni do pekel!“ křičel na Matýska, který si třesoucíma rukama třel ztuhlé údy.

DOBRODINEC

„Biskup v bílém rouše mi podpíral nohy po celou dobu, co jsem visel. A pak, když mne anděl snesl zpátky dolů, bíle oděný biskup mi vložil jazyk zpět do úst, a tak mi vrátil život,“ vypověděl později Matouš zvaný Matýsek muži, který se jej ujal ihned po tom slavném vzkříšení.

„Vždycky vám budu vděčný,“ opakoval Matýsek, když myl svému ochránci nohy ve škopíčku plném horké vody prosycené vonnou esencí mořské soli.

„Ale to přeci byla vůle Boží, můj drahý synu!“ říkal mu dobrodinec, když jej hladil a stíral slzy, stékající Matýskovi kolem popraskaných rtů až k hrdlu, které stále neslo stopy po škrcení.

„Bůh na tobě zjevil svoji vůli, nevymazal tě ještě z knihy života, Matýsku!“ zašeptal mu dobrodinec do ucha a v jeho hlase Matýsek zaslechl zvláštní důraz, který dobrodinec kladl na jednotlivé slabiky. Znělo to jako zurčení potoka, a nebylo to nepřijemné.

„Ale jak se to mohlo stát?“ ptal se dojatý Matýsek a opatrně si prsty hladil zarudlou jizvu na krku.

„Neptej se po složitosti Božích cest, nepochopil bys je. Co na tom záleží? Dost na tom, že jsi živý. Bůh mi tě vydal do rukou a to je vše, co máš vědět,“ odpověděl odměřeně dobrodinec.

„Pak splatím svůj dluh jemu i vám, pane!“ vykřikl Matýsek a jako věrný pes položil hlavu na kolena muže, sedícího před ním v dřevěném křesle, na němž zručný řezbář zpodobnil postavy mužů sklízejících na vinici trsy hroznů.

„Pochopils dobře vůli Páně, Matýsku, a dobře mu budeš sloužit. Bůh chce jediné! Abys byl poslušný mých příkazů! Pak ti odpustí všechny tvé hanebné činy! Víš přeci...?“ usmíval se ochránce a vnímal vřelý cit a oddanost Matýska, který pouhou milostí Boží unikl smrti a peklu.

„Všechno vykonám, všechno vykonám. Odpusťte, jen malou otázku,“ špitl pokorně Matýsek a vděčně pohlédl do tváře svého dobrodince, muže

o mnoho let staršího, se stříbrnými vlasy a četnými vráskami ve tváři, leč přesto tak pohledného, že Matýskovi připomínal samotného archanděla Michaela.

Dobrodinec se usmál a přikývl.

„Moji mysl stále zastírá mlha. Vidím kněze, jeho tvář. Sklání se nade mnou. Kdo je to? Byl to anděl?“

Muž si prohrábl husté šedivé vlasy a laskavě se usmál. „Byl to anděl, ale Bůh ti jej seslal v lidské podobě, synu. Je to můj dobrý a oddaný přítel. To on mi poslal zprávu o zázraku, jehož byl svědkem. Pravda,“ zasmál se muž poněkud škodolibě, „byl zpočátku poněkud vyděšený, ale já přece vím, že za tvým zmrtvýchvstáním stojí mocná vůle našeho Pána, a on také pochopil, jakého výtečného služebníka nám v tobě Pán seslal.“

„A co ten chlapec?“ vyhrkl Matýsek.

Muž se lehce zamračil. „Chlapec? Tak i to si pamatuješ?“

„Jako by kdosi odhrnul závoj. Chvilí vídám mihotavé stíny a chvíli ty, kteří je vrhají!“ odvětil upřímně Matýsek.

„Ach, ano, jistě,“ řekl zadumaně Matýskův dobrodinec a místo odpovědi se na něj přísně podíval. „Víš, komu jsi vděčen za svou záchranu?“

„Bohu a vám, můj pane,“ odušil Matýsek horlivě.

„Pak pro tebe mám první úkol, Matýsku. Bůh ví, že to nebude nic, nad čím bys jásal! Ale musí to tak být!“

„Udělám cokoli! Cokoli! Pro vás, pro Boha!“

„Půjdeš, najdeš toho chlapce a také ženu a muže, kteří se o něj starají. Bůh si nepřejí, aby dále setrvali na tomto světě.“

Matýsek se zatvářil zděšeně, vylekaně. „Pane, mám je zabít?“

Muž pokrčil rameny. „Vysvobodíš jejich duše z jejich hříšných těl. Na víc se neptej!“

„Ale proč?“ zeptal se plačtivě Matýsek, „copak mne Bůh vrátil do života, abych... zabí?!“

„Bylo by to snad poprvé ve tvém životě, synu?!“ zeptal se zvědavě dobrodinec.

Matýsek skryl svou tvář do dlaní. „Já přece vím, co se patří. Jen mi, můj pane, prosím řekněte, proč?“

V hlasu dobrodince se objevil nepříjemný tón. „Jdi a konej! Budiž ti útěchou, že sloužíš věci, která přesahuje tvé myšlení a není v rozporu s tvou vírou! Jsi přeci věrný Bohu a církvi, nebo ne?“

„Ano, ano, ano! Jak bych nemohl být!“ plakal Matýsek.

ONDŘEJ Z JEŽOVA ZAČÍNÁ VYPRÁVĚT SVŮJ PŘÍBĚH

Narodil jsem se dvacátého devátého dne měsíce listopadu, léta Páně čtrnáctistého třetího, na den přesně dvacet pět let poté, co zemřel všemi velebený císař Svaté říše římské, král český, římsko-německý, uherský, lombardský, arelatský, markrabě moravský, Karel, nad jehož rakví pronesl skvostnou řeč profesor a rektor pařížské univerzity, kanovník pražské kapituly svatého Víta, Vojtěch Raňkův, který se, tak jako já (Bůh mi odpusť moji pýchu!), narodil v Malém Ježově.

Jakkoli v naší spížírně bydlel zpočátku spíše průvan laškující s pavučinami, těmi něžnými a ponurými závoji paní chudoby, měla má matka Božena dosti kuráže na to, aby mne v patřičný čas seznámila s dosti mocnými lidmi, kteří mi měli pomoci vyvléci se z tenat bídy. A dopomoci mi, když ne k důstojnosti královskému (což možné opravdu nebylo!), tedy alespoň k bohatému duchovnímu úřadu.

„Pokud Pán dal požehnání jednomu muži z Ježova, proč by nemohl obdařit milostí i druhého. Mohl-li být kanovníkem slovutný Vojtěch, proč bys nemohl být duchovním knížetem i ty! Možná budeš také jednou promlouvat na pohřbu nějakého krále či císaře,“ říkala mi prý matka, když mne nesla třetího dne po porodu ke křtu. Tím, kdo ze mne svatým křtem sňal prokletí prvotního hříchu, byl farář Diviš, jenž už dávno našel zalíbení v hluboké zbožnosti mé matky. Jeho okouzlení bylo natolik silné, že ji zval dvakrát do týdne k sobě na faru (v ty dny zavíral svou starou hospodyní na zámek v její světnice), aby rozmlouvali o věcech ryze duchovních. Ta setkání měla na mou prostou matku blahodárný vliv, neboť se jí po dlouhém a marném čekání na dalšího potomka narodila dcera Johanka, má dobrá mladší sestra. Můj otec, tesař Oldřich, zvaný Tříška (snad proto, že byl v okamžiku schopen rozdrtit svou širočinou nejpevnější kmen dubu na třísky), byl za další ze svých dětí tak vděčný, že farář zcela zdarma zbudoval nový oltář pro jeho chátrající kostelík.

„Ačkoli bych uvítal, kdyby mi Pán Bůh nadělil dalšího kluka, jsem vděčný i za holku,“ pravil otec faráři, který se třásl strachy, neboť po vesnici se šířily nehezké fámy o tom, za jak podivuhodných a odsouzeníhodných okolností počala má matka moji sestru.

Můj otec byl sice prostý, leč hrdý člověk, takže odmítal naslouchat hlasům zlých mluvků, dokud jednoho dne nějaký vtipálek nepronесl v hospodě neuctivý názor, že ani já, Ondřej z Ježova, nepocházím z manželského lože. Otec, nehledě na své nízké postavení, ztloukl neopatrného žvanila, a jelikož byl toho dne v ráži, nakonec vybil celou hospodu. Až ráno, když jej opustila temnota myslí a zraku zkaleného přemírou vypitého piva, mu má dobrá matka s pláčem vyčetla, že mezi ztloučenými posměváčky byl i nebohý farář Diviš, který maličko poseděl se svými farníky u hry v kostky. Ani boule a odřeniny způsobené duchovnímu pastýři mým otcem nemohly zkazit niterný vztah tohoto Božího muže a mé matky, takže se i nadále scházeli k duchovním promluvám.

Moje matka byla ženou velice ráznou a byla to ona, která oproti všem dobrým zvykům určovala životní chod domácnosti i našich životů. To ona rozhodla, že mne farář Diviš pokřtí jako Ondřeje, apoštola Páně. Matka měla tohoto věrozvěsta, bratra samotného apoštola Petra, velmi ráda a později mi vyčítala, že jsem se narodil pouhý den před jeho svátkem. „Pán Bůh tě vypustil z mého lůna o den dřív,“ řekla, „neboť se nemohl dívat na to, jak jsi divoký a neustále mi nafukuješ břich!“

Nevím, jak mnoho jsem ubližoval matce, pokud jsem dlel v jejím lůně, ale pravdou je, že jako dítě jsem býval chlapcem opravdu divokým a nezkrotným. Naštěstí mi slovem laskavým vládl otec a rukou pevnou a tvrdou matka. U otce jsem se přiučil mnoho užitečného z jeho řemesla, takže jsem uměl již v deseti letech slušně zacházet s nožem, sekyrou, hoblíkem, dlátem a vlastně vším, co dobrý tesař potřebuje ke svému životu.

Nedočkal jsem se však toho, aby mne otec vzal do skutečného učení, neboť nebylo v Božím úradku, aby se těšil z toho, jak prospívám v řemesle a stavím se na vlastní nohy.

Když jednoho dne osekával otec trám, vlétla mu do oka tříska velká jako dětský malíček. Oko se zanítilo a přes úpěnlivé modlitby mé matky a snahu faráře Divíše, který měl jisté znalosti medicínské, otec zemřel.

Po jeho smrti jsem neměl lehké dětství, neboť jsem musel slýchat různé nárážky na nejasné okolnosti mého početí. Vždy jsem však našel zastání u své rázné a kurážné matky, jakož i u dobrého faráře Divíše, který mne hladíval s nelíčenou něhou a nepřeslechnutelnou osobní láskou mi říkával „můj synu“.